

Marzena Głodek

Rozprządzenie króla Ludwika IX z 1254 roku

Słupskie Studia Historyczne 8, 279-281

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARZENA GŁODEK

PAP SŁUPSK

ROZPORZĄDZENIE
KRÓLA LUDWIKA IX
z 1254 roku¹

„My Ludwik z łaski Boga król Francji, rozporządzamy, aby wszyscy nasi bajlifowie, wicehrabiowie, prewoci, merowie² i wszyscy inni, jakkolwiek sprawą się zajmują lub jakkolwiek urząd pełnią, złożyli przysięgę, że pełniąc urzędy lub funkcje bajlifów będą czynić sprawiedliwość każdemu, bez względu na osobę, tak samo biednym jak bogatym, i cudzoziemcowi jak komuś z ich kraju, i będą strzegli obyczajów, które są dobre i sprawdzone.

---

¹ „*Etablissement de Saint Louis*” to rozporządzenie dotyczące reformy administracji królewskiej powstałe wkrótce po powrocie Ludwika IX z krucjaty, między lipcem a grudniem 1254 r. Uchodzi za oryginalny tekst autorstwa samego króla. (D. O’C o n n e l l, *Les propos de Saint Louis*, Paris. 1974, s. 175). W „*Etablissement*” znalazły się liczne zarządzenia, które zapisano w tzw. „wielkim ordonansie” Ludwika IX z grudnia 1254 r., nie można zatem wykluczyć, że jest to fragment projektu lub ostatecznej wersji tego dokumentu. Nie należy mylić tego „*Etablissement*” z „*Les Etablissements de Saint Louis*” z ok. 1270 r., kompilacją prawa zwyczajowego z Touraine-Anjou, z której powstaniem Ludwik IX nie miał nic wspólnego. Powyższy tekst jest tłumaczony na podstawie: Jean de J o i n v i l l e, *Histoire de Saint Louis*, éd. N. de Wailly, Paris 1874, s. 382 - 389. W nawiasach zachowano zaproponowaną przez edytora numerację części dokumentu. Tekst królewskiego rozporządzenia znajduje się również w całości w *Guillaume de Nangis, Gesta Ludovici IX*, (w:) *Recueil des historiens des Gaules et de la France*, éd. Cl.F.Daunou, Paris 1840, t. XX, s.393 – 397; *Ordonances des rois de France de la troisième race*, éd.E. de Laurière, Paris 1723, t. I, s. 65 - 81,.

² W oryginale „maires” - wiejscy urzędnicy królewscy (major) skupiający w swoim ręku uprawnienia sędownicze, administracyjne i finansowe, lub ławnik przewodzący władzom municypalnym. Kilkakrotnie nazywano tak prewotów, którzy wykonywali swoją władzę wspólnie z ławą miejską. A. L u c h a i r e, *Manuel des institutions françaises. Periode des Capétiens direct*, Paris 1892, s.552.

1. (695) A jeżeli zdarzyłoby się, że bajlifowie lub wicehrabiowie lub inni, jak strażnicy leśni lub serwienici³, uczynią coś przeciw swojej przysiędze, i zostanie to im udowodnione, chcemy aby zostali ukarani na swoich dobrach i na swoich osobach, jeżeli ich występki tego wymaga; i bajlifowie będą karani przez nas, i inni przez bajlifów.

2. (696) Zatem niech inni przewoci, bajlifowie i inni niżsi urzędnicy przysięgną, że będą lojalnie strzec naszych rent i naszych praw i nie ścierpią, aby nasze prawa były naruszane, usuwane, ani pomniejszane. I to przysięgną, że nie wezmą, ani nie przyjmą, ani sami, ani od innych, ani złota, ani srebra, ani beneficjum przez przysięgę osobistą, jeżeli nie jest to owoc lub chleb lub wino lub inna rzecz aż do sumy 10 sous, i że ta suma nie będzie przekroczona.

3. (697) Przysięgną, że nie wezmą, ani nie skłonią do wzięcia, żadnego daru, który byłby dla nich, dla ich żon, ani dla ich dzieci, ani dla ich braci, ani dla ich sióstr, ani dla żadnej innej osoby choćby trochę z nimi spokrewnionej, a skoro tylko dowiedzą się, że taki dar otrzymali, zwrócą go najszybciej jak tylko będą mogli. I to przysięgną, że nie przyjmą żadnego daru, który pochodziłby od kogoś z ich bajlifatu, ani od innych, którzy mieliby do niego jakąś sprawę lub wnosili skargę.

4. (698) I dalej przysięgną nie dawać ani nie posyłać żadnego daru człowiekowi, który jest w naszej radzie, ani dla jego żony, ani dla dzieci, ani nikomu z należących do niego, ani tym którzy otrzymują ich rozliczenia z naszej strony, ani dla żadnego z wizytatorów⁴, których wysyłamy do ich bajlifatów lub do ich prewotatów, dla sprawdzenia ich postępowania. I przysięgną to, że nie wezmą udziału w żadnej sprzedaży naszych rent, naszych bajlifatów, lub naszej monety, ani innych rzeczy, które do nas należą.

5. (699) I oni przysięgną i obiecują, że jeżeli dowiedzą się, że któryś z podlegających im urzędników, serwientów lub prewotów był nielojalny, czynił grabieżę, nadużywał władzy lub był pełen innych wad z powodu których powinien opuścić naszą służbę, nie będą go wspierali ani darem, ani obietnicą, ani przywiązaniem, ani żadną inną rzeczą, ale ukażą go i osądzą sprawiedliwie.

6. (700) Następnie nasi przewoci, nasi wicehrabiowie, nasi leśnicy i nasi inni serwienici piesi lub konni, przysięgną, że nie dadzą żadnych darów swoim zwierzchnikom, ani ich żonom, ani ich dzieciom.

³ Tu w znaczeniu niższych urzędników administracji królewskiej. Od XIII w. zakres ich obowiązków poszerzał się : od egzekwowania aresztów sądowych, po wykonywanie rozkazów króla, Parlamentu, bajlifów i prewotów w domenach feudalnych.

⁴ W oryginale „enquesteurs” - kapetyńska kontynuacja dawnego urzędu „missi dominici”. Powołani do prowadzenia dochodzenia i sądenia w imieniu króla jego urzędników („qui deputantur ad inquirendum, pro juribus domini regis ad senescalis, [...] destinati, inquisitores regis in bailiviam”). Cyt. za A. L u c h a i r e, *Manuel des institutions françaises*, s. 553.

7. (701) I ponieważ chcemy aby te przysięgi zostały mocno utrwalone, chcemy aby zostały przyjęte jako najwyższe asyzy⁵, przede wszystkim przez duchownych i świeckich, rycerzy i innych zbrojnych, którzy już przysięgli przed nami, aby obawiali się ściągnąć na siebie grzech krzywoprzysięstwa, nie tylko ze strachu przed Bogiem i przed nami, ale przed powszechną hańbą.

8. (702) Chcemy i rozporządzamy, aby wszyscy nasi przewoci i nasi bajlifowie powstrzymywali się od wymawiania słów, które odnoszą się z lekceważeniem do Boga, Najświętszej Marii Panny i wszystkich świętych⁶, i aby wystrzegali się gry w kości i tawern. Chcemy aby produkcja kości została zabroniona w całym naszym królestwie i aby kobiety upadłe były umieszczane poza domami, i ktokolwiek wynajmie dom kobiecie upadłej, zwróci prewotowi lub bajlifowi czynsz za dom w ciągu roku.

9. (703) Potem zabramy – aby nasi bajlifowie kupowali w sposób oszukańczy, lub czynili zakupy przez inne osoby, posiadłości lub ziemie, które są w ich bajlifatach lub w innych dopóki pozostaną w naszej służbie, bez naszego zezwolenia, a jeżeli takie zakupy dokonają się, chcemy aby były i pozostały w naszym ręku.

10. (704) Nakazujemy naszym bajlifom, aby dopóki pozostaną w naszej służbie nie żenili ani swoich synów, ani córek, ani innych osób, które do nich należą, z żadną osobą ze swojego bajlifatu bez naszego specjalnego zezwolenia, i aby nie oddawali ich do domów zakonnych w swoich bajlifatach, i aby nie nabywali im żadnego kościelnego beneficjum lub żadnej posiadłości, i aby nie korzystali ani z żywności, ani z prawa do spoczynku w klasztorze lub obok, kosztem zakonników. Ten zakaz małżeństw i nabywania posiadłości, taki jakim my go wyrażamy, nie chcemy żeby rozciągał się ani na prewotów, ani na burmistrzów, ani na innych drobnych urzędników.

11. (705) Rozkazujemy, aby bajlifowie, przewoci i inni, nie trzymali zbyt dużej liczby służby i straży, z obawy żeby lud nie był dręczony kosztami, i chcemy aby straże zostały określone najwyższą asyzą. W przypadku gdy nasi urzędnicy będą wysyłani w jakieś oddalone miejsca lub do obcych krajów niech nie będą wysyłani bez listów od swoich zwierzchników.

12. (706) Rozkazujemy, aby ani bajlif, ani prewot, który jest w naszej służbie, nie obciążał finansowo dobrych ludzi, którzy mu podlegają, wbrew prawu, i żeby nikt z tych, którzy są naszymi poddanymi nie był wtrącany do więzienia za długi, które jest winien, jeżeli to nie jest należność tylko dla nas.

⁵ „*la plaine assise*” - prawa powszechne obowiązujące w całym królestwie (również o *ordonnances*). A. L u c h a i r e, *Manuel des institutions françaises*, s. 252.

⁶ Powszechnie znana była odraza Ludwika IX do bluźnierczych przekleństw; już podczas swojej pierwszej krucjaty surowo karał bluźnierców. Zapisy przeciwko bluźniercom znalazły się w „wielkim ordonansie”. Papież Klemens IV chwalił jego zapał, ale w liście z 12 sierpnia 1268 r. łagodził królewską surowość odradzając stosowania wobec bluźnierców kary śmierci. W ordonansie z 1269 r. Ludwik IX przewidywał dla bluźnierców karę grzywny, przęgierza, albo chłosty. J. R i c h a r d, *Saint Louis roi d'une France féodale, soutien de la terre sainte*, Paris 1983, s.286-287; Jean de J o i n v i l l e, *Historie de Saint Louis*, s.378 -379.